

**АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНДАҒЫ ЕРТЕ ТЕМІР ДӘУІРІ
КӨШПЕЛІЛЕРІНІҢ ЭЛИТАЛЫҚ
АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЕСКЕРТКІШТЕРІ**

Кітап-альбом

**ЭЛИТНЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПАМЯТНИКИ
КОЧЕВНИКОВ РАННЕГО ЖЕЛЕЗНОГО ВЕКА
АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ**

Книга-альбом

**ELITE ARCHAEOLOGICAL SITES
OF EARLY IRON AGE
OF THE AKTOBE REGION NOMADS**

The Book-album

Қазақстан Республикасы білім және ғылым министірлігі
Ғылым комитеті
Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институты

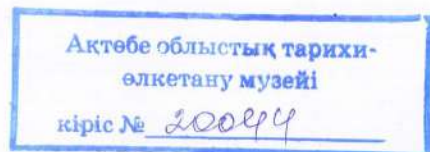
Ақтөбе облысының әкімдігі
Ақтөбе облысының мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасы
Облыстық тарихи-өлкетану музейі

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНДАҒЫ ЕРТЕ ТЕМІР ДӘУІРІ КӨШПЕЛІЛЕРІНІҢ ЭЛИТАЛЫҚ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЕСКЕРТКІШТЕРІ

Кітап-альбом

Алматы – Ақтөбе
2021

УДК 902/904 (574)
ББК 63.4 (5Қаз)
А37

Құрастырушылар:

Бисембаев А.А., Т.Ф.К.; Гуцалов С.Ю., Т.Ф.К.; Мамедов А.М., Ахатов Ф.А.

Рецензенттер:

Р. А. Бекназаров – т.ғ.д., Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің проректоры
Г. Б. Избасарова – т.ғ.д., Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,
«Тарих және дінтану» кафедрасының меңгерушісі

Кітап-альбом «Ақтөбе облысының киелі географиясы» өңірлік ғылыми бағдарламасы
және «Ақтөбе облысындағы ерте көшпелілердің элиталық ескерткіштерін археологиялық зерттеу»
ғылыми-зерттеу жұмысы аясында дайындалып, шығарылды

**А37 Кітап-альбом «АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНДАҒЫ ЕРТЕ ТЕМІР ДӘУІРІ КӨШПЕЛІЛЕРІНІҢ ЭЛИТАЛЫҚ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ
ЕСКЕРТКІШТЕРІ»** – Алматы, 2021. – 200 б., сурет қосылған. Қазақша, орысша, ағылшынша.

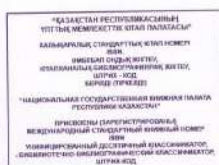
ISBN 978-601-7650-40-7

Кітап-альбом ХХ ғасырдың 70-жылдарынан бастап бүгінгі күнге дейін Ақтөбе облысының аумағындағы ерте көшпелілер ескерткіштерінде жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстарының нәтижелерін қамтиды. Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына орай шығарылып отырған бұл басылым археологтарға, тарихшыларға, этнографтарға, өнертанушыларға, оқытушылар мен студенттерге, сондай-ақ туған өлкесінің тарихына қызығушылық танытқан барша оқырман қауымға арналған.

Басылымда О. Белялов, Х. Раушанов, Т. Салиевтің фотосуреттері пайдаланылды.

УДК 902/904 (574)
ББК 63.4 (5Қаз)

ISBN 978-601-7650-40-7

© Бисембаев А. А., Гуцалов С. Ю., Мамедов А. М., Ахатов Ф. А., 2021
© Ә. Х. Марғұлан атындағы Археология институты, 2021
© Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі, 2021

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Комитет науки
Институт археологии им. А.Х. Маргулана

Акимат Актюбинской области
Управление культуры, архивов и документации Актюбинской области
Областной историко-краеведческий музей

ЭЛИТНЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПАМЯТНИКИ КОЧЕВНИКОВ РАННЕГО ЖЕЛЕЗНОГО ВЕКА АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ

Книга-альбом

Алматы – Актюбе
2021

УДК 902/904 (574)
ББК 63.4 (5Қаз)
А37

Составители:

Бисембаев А.А., к.и.н.; **Гуцалов С.Ю.**, к.и.н.; **Мамедов А.М.**, **Ахатов Г.А.**

Рецензенты:

Р. А. Бекназаров – д.и.н., проректор Актюбинского регионального университета им. К. Жубанова
Г. Б. Избасарова – д.и.н., завкафедрой «Истории и религиоведения»
Актюбинского регионального университета им. К. Жубанова

Книга-альбом подготовлен и издан в рамках региональной научной программы
«Сакральная география Актюбинской области» и научно-исследовательской работы
«Археологические исследования элитных памятников ранних кочевников Актюбинской области»

А37 Книга-альбом «ЭЛИТНЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПАМЯТНИКИ КОЧЕВНИКОВ РАННЕГО ЖЕЛЕЗНОГО ВЕКА АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ» – Алматы, 2021. – 200 с., илл. Каз., рус., англ.

ISBN 978-601-7650-40-7

Книга-альбом посвящена результатам исследований археологических памятников ранних кочевников на территории Актюбинской области, за более чем полувековой период, начиная с 70-х годов XX столетия, и заканчивая работами последних лет. Иллюстрированное издание, приуроченное своим выходом и посвященное 30-летию Независимости Республики Казахстан, будет интересно археологам, историкам, этнографам, искусствоведам, преподавателям и студентам, а так же всем, интересующимся историей родного края.

В издании использованы фотографии **О. Беялова**, **Х. Раушанова**, **Т. Салиева**.

УДК 902/904 (574)
ББК 63.4 (5Қаз)

ISBN 978-601-7650-40-7

- © Бисембаев А. А., Гуцалов С. Ю., Мамедов А. М., Ахатов Г. А., 2021
- © Институт археологии им. А. Х. Маргулана, 2021
- © Актюбинский областной историко-краеведческий музей, 2021

Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan
Science Committee
A.Kh. Margulan Archaeology Institute

Akimat of Aktobe region
Department of Culture, Archives and Documentation of Aktobe region
Aktobe Regional Museum of local history

**ELITE ARCHAEOLOGICAL SITES
OF EARLY IRON AGE
OF THE AKTOBE REGION NOMADS**

The Book-album

YEARS OF INDEPENDENCE
KAZAKHSTAN

Almaty – Aktobe
2021

UDC 902/904 (574)
LBC 63.4 (5Қаз)
A37

Compiled by

A. Bissembayev, Candidate of Historical Sciences; **S. Gutsalov**, Candidate of Historical Sciences; **A. Mamedov, G. Akhatov**

The reviewers:

R. A. Beknazarov – Doctor of Historical Sciences, Vice-Rector of K. Zhubanov Aktobe Regional University;
G. B. Izbassarova – Doctor of Historical Sciences, Head of the Department “History and Religion Study,
K. Zhubanov Aktobe Regional University

The book-album was prepared and published with in the framework
of the Regional Scientific Program «Sacred geography of the Aktobe region» and the research work
«Archaeological research of the elite monuments of the early nomads of the Aktobe region»

A37 The Book-album «ELITE ARCHAEOLOGICAL SITES OF EARLY IRON AGE OF THE AKTOBE REGION NOMADS» – Almaty,
2021. – 200 p., illustrated. In Kazakh, Russian, English

ISBN 978-601-7650-40-7

The book-album is devoted to the results of studies of archaeological sites of early nomads on the territory of the Aktobe region comprising more than half a century, starting from the 70s of the twentieth century, covering the works of the last years. Illustrated edition timed to coincide with its release and dedication to the 30th anniversary of the Independence of the Republic of Kazakhstan, will be of interest to archaeologists, historians, ethnographers, art historians, teachers and students, as well aseveryone interested in the history of their native land.

The photos by O. Belyalov, Kh. Raushanov, T. Saliev.

UDC 902/904 (574)
LBC 63.4 (5Қаз)

ISBN 978-601-7650-40-7

- © A. Bissembayev, S. Gutsalov, A. Mamedov, G. Akhatov, 2021
- © A. Kh. Margulan Archaeology Institute, 2021
- © Aktobe Regional Museum of local history, 2021

МАЗМҰНЫ

Алғысөз	11
I ТАРАУ	
Ақтөбе өлкесіндегі сармат ескерткіштерінің зерттелу тарихы.	27
II ТАРАУ	
Ерте темір дәуірінің қысқаша сипаттамасы	59
III ТАРАУ	
Обалардың архитектурасы және жерлеу ғұрпы	95
IV ТАРАУ	
Ерте көшпелілердің материалдық мәдениеті	147
Қорытынды.	181

Ақтөбе облыстық тарихи-
өлкетану музейі

кіріс № 20044

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие	11
ГЛАВА I	
История исследования сарматских древностей Актюбинского края	27
ГЛАВА II	
Краткая характеристика раннего железного века	59
ГЛАВА III	
Курганная архитектура и погребальный обряд	95
ГЛАВА IV	
Вещевой комплекс ранних кочевников	147
Заключение	181

CONTENTS

Foreword	11
CHAPTER I	
The Research History of Sarmatian antiquities of the Aktobe region	27
CHAPTER II	
A Brief Description of the Early Iron Age	59
CHAPTER III	
Burial construction and Funeral Rites	95
CHAPTER IV	
The property of the Early Nomads	147
Conclusion	181

Әдебиеттер мен дереккөздер

Арутюнов С. А. 1989. Народы и культуры: развитие и взаимодействие. М. – 246 с.

Бисембаев А. А., Гуцалов С. Ю. 1998. Новые памятники древних и средневековых кочевников казахстанского Приуралья // УАВ, вып. 1, Уфа. С. 152–161.

Гуцалов С. Ю. 1998а. К проблеме генезиса культуры кочевников Южного Приуралья VII–II вв. до н. э. (методологический аспект) // Урал в прошлом и настоящем. Материалы научной конференции. Часть 1. Екатеринбург, 1998. С. 52–54.

Гуцалов С. Ю., Бисембаев А. А. 2002. Погребения прохоровской культуры южнее г. Орска // Вопросы истории и археологии Западного Казахстана. Уральск. Вып. 1. С. 65–86

Родионов В. В., Гуцалов С. Ю. 2000. Материалы погребений и случайных находок савромато-сарматского времени из фондов Актюбинского краеведческого музея // Уфимский археологический вестник. Уфа. Вып. 2. С. 129–144.

Таиров А. Д. 1998. Генезис раннесарматской культуры Южного Урала // Археологические памятники Оренбуржья. Оренбург. Вып. 2. С. 87–96.

Литература и источники

Арутюнов С. А. 1989. Народы и культуры: развитие и взаимодействие. М. – 246 с.

Бисембаев А. А., Гуцалов С. Ю. 1998. Новые памятники древних и средневековых кочевников казахстанского Приуралья // УАВ, вып. 1, Уфа. С. 152–161.

Гуцалов С. Ю. 1998а. К проблеме генезиса культуры кочевников Южного Приуралья VII – II вв. до н. э. (методологический аспект) // Урал в прошлом и настоящем. Материалы научной конференции. Часть 1. Екатеринбург, 1998. С. 52–54.

Гуцалов С. Ю., Бисембаев А. А. 2002. Погребения прохоровской культуры южнее г. Орска // Вопросы истории и археологии Западного Казахстана. Уральск. Вып. 1. С. 65–86

Родионов В. В., Гуцалов С. Ю. 2000. Материалы погребений и случайных находок савромато-сарматского времени из фондов Актюбинского краеведческого музея // Уфимский археологический вестник. Уфа. Вып. 2. С. 129–144.

Таиров А. Д. 1998. Генезис раннесарматской культуры Южного Урала // Археологические памятники Оренбуржья. Оренбург. Вып. 2. С. 87–96.

References

Arutiunov S. A. 1989. *Narody i kultury: razvitiie i vzaimodeistvie*. M. – 246 s.

Bisembayev A. A., Gutsalov S. Yu. 1998. *Novye pamiatniki drevnikh i srednevekovykh kochevnikov kazakhstanskogo Priuralia* // UAV, vyp. 1, Ufa. S. 152–161.

Gutsalov S. Iu. 1998a. *K probleme genezisa kultury kochevnikov Yuzhnogo Priuralia VII–II vv. do n.e. (metodologicheskii aspekt)* // Ural v proshlom i nastoiashchem. *Materialy nauchnoi konferentsii. Chast 1. Ekaterinburg, 1998. S. 52–54.*

Gutsalov S. Yu., Bisembayev A. A. 2002. *Pogrebeniia prokhorovskoi kultury iuzhnee g. Orska* // *Voprosy istorii i arkheologii Zapadnogo Kazakhstana. Uralsk. Vyp. 1. S. 65–86*

Rodionov V. V., Gutsalov S. Yu. 2000. *Materialy pogrebenii i sluchainykh nakhodok savromato-sarmatskogo vremeni iz fondov Aktiubinskogo kraevedcheskogo muzeia* // *Ufimskii arkheologicheskii vestnik. Ufa. Vyp. 2. S. 129–144.*

Tairov A. D. 1998. *Genezis rannesarmatskoi kultury Iuzhnogo Urala* // *Arkheologicheskie pamiatniki Orenburzhia. Orenburg. Vyp. 2. S. 87–96.*